

ім. В. Стефаника, ф. 17, оп. 129, спр. 4, арк. 7–8. 16. Кондратюк К. Розвиток доктрини українського парламентаризму в Галичині у складі Австро-Угорщини / К. Кондратюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 2008. – Вип. 2. – С. 23–31. 17. ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 254, арк. 418–420. 18. Справи соймові // Діло. – 17(29) жовтня 1889. – С. 4. 19. Романчук Юліан заступник руского народа. Вибірчий агіт. листок з біографією. – Львів, друк НТШ. – 8 с. 20. До русинів Галицької землі // Діло. – 1 січня 1908. – С. 1. 21. ЦДІАЛ України, ф. 372, оп. 1, спр. 16, арк. 11–14. 22. Аркуша О. Парламентська традиція галицьких українців у другій половині XIX – на початку XX ст. / О. Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 6. – С. 68–90. 23. Михальський Ю. Польська суспільність та українське питання в Галичині в період сеймових виборів 1908 р. / Ю. Михальський. – Львів: Каменяр, 1997. – 46 с. 24. Wybory wiejskie // Czas. – 26 lutego 1908. – S. 4.

Олег Пылыпшын

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЮЛИАНА РОМАНЧУКА В ГАЛИЦКОМ СЕЙМЕ

В статье автор анализирует деятельность Ю. Романчука в Галицком сейме, ход и результаты избирательных кампаний, решение вопроса межнациональных отношений.

Ключевые слова: Галицкий сейм, Юлиан Романчук, Восточная Галиция, украинское сеймовое представительство, Украинский сеймовый клуб.

Oleh Pylypyshyn

ACTIVITY OF YU. ROMANCHUK IN THE GALICIAN SEYM

The article deals with the analysis of the activity of Yu. Romanchuk in Galician Seym, the course and results of the election campaigns, the solution of the issue of the interethnic relations.

Key words: Galician Seym, Julian Romanchuk, Eastern Galicia, Ukrainian Seym representation, Ukrainian Seym club.

УДК 94(477)

Мар'яна Зуляк

ДІЯЛЬНІСТЬ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО В УНРАДІ І ЗАКОРДОННІЙ ГРУПІ УНР У ВІДНІ

У статті йдеться про діяльність Антона Крушельницького в УНРаді і закордонній групі УНР у Відні упродовж повоєнного періоду. Характеризуються намагання УНРади вирішити певні проблеми на законодавчому рівні, з'ясування особистих стосунків з окремими чиновниками тощо.

Ключові слова: Антін Крушельницький, УНРада, закордонна група УНР, Відень, законодавство.

Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що серед представників українського національного руху чільне місце посідав А. Крушельницький – громадсько-політичний діяч, письменник, публіцист, літературознавець, журналіст, перекладач, педагог, редактор та видавець.

Наукова новизна досліджуваної проблеми полягає у тому, що задекларована нами проблематика практично науковцями не вивчалася, тому заслуговує на ґрунтовне наукове пізнання й об'єктивний аналіз.

Об'єктом дослідження є – процеси, пов'язані з функціонування УНР і ЗУНР.

Предмет дослідження – участь А.Крушельницького у діяльності УНРади і закордонної групи УНР у Відні в окреслений період.

Мета публікації – дослідити діяльність А.Крушельницького у функціонуванні УНРади і закордонної групи УНР у Відні.

Завдання дослідження – з'ясувати участь А.Крушельницького у діяльності УНРади і закордонної групи УНР у Відні в окреслений період; охарактеризувати позицію УНРади в Парижі у відстоюванні державницьких позиції ЗО УНР визначити роль і місце А.Крушельницького у функціонуванні зазначених структур.

Обмежений обсяг публікації не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблематики. Однак її автор вважала за необхідне зосередити увагу саме на діяльності А.Крушельницького у функціонуванні УНРади і закордонної групи УНР у Відні.

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні задекларованої тематики, поза межами наукових досліджень залишається чимало важливих нерозв'язаних проблем. Зокрема, це участь А.Крушельницького у функціонуванні УНРади і закордонної групи УНР у Відні.

Деякі аспекти, пов'язані з діяльністю УНР і ЗУНР, становища Галичини упродовж 1918–1920 рр. подано М.Лозинським [1]. Фундаментально дослідили історію ЗУНР М.Литвин і К.Науменко [2]. Законодавчу працю УНРади вивчала І.Смогоржевська [3, с. 236–239], законодавство ЗУНР – П.Кульчицький [4, с. 111–116; 5]. О.Павлишин досліджував поступ УНР в ХХ ст. [6] і соціально-політичний портрет українського проводу Галичини і Буковини 1918–1919 рр. [7, с. 187–245].

Джерельну базу статті складають спогади К.Левицького [8], "Архівні документи ЗУНР-ЗО УНР (1918–1921)" [9], фонд 361 "Крушельницький Антін (1878–1937)", письменник, журналіст, літературний критик, педагог, громадсько-політичний діяч, редактор, журналів "Нові шляхи" і "Критика" у Львові" Центрального державного історичного архіву України в м. Львові [10–11].

Окреслена нами проблема не знайшла ґрунтовного висвітлення у наукових публікаціях, тому аналіз історіографії праць досліджуваної проблеми дає змогу зробити зважений висновок про те, що на сьогодні у науковій літературі відсутні публікації, що ґрунтуються на аналізі окресленої тематики.

Українська Національна Рада (далі – УНРада) – вищий законодавчий орган Західно-Української Народної Республіки – Західної Області Української Народної Республіки. Створена 18 жовтня 1918 у Львові як Конституанта (Конституційні Збори) українського народу, що проживав на своїх етнографічних землях в Австро-Угорській імперії [6].

Статут УНРади, прийнятий у Львові 18 жовтня 1918 р. включав п'ять параграфів. Зокрема, у другому параграфі наголошувалося на тому, що "Українська Національна Рада має право і обов'язок:

а) виконати в хвили, яку признає за відповідну, іменем українського народу австро-угорської монархії, його право самоозначення та рішити про державну долю всіх областей, заселених тим народом;

б) підприняти усі постанови та заходи репрезентативного, законодатного та адміністративного характеру, щоби своє рішення під а) перевести в життя" [8, с. 113–114].

Західноукраїнські землі мали змогу створити свій представницький орган – Українську Національну раду як найвищу верховну владу новоствореної Західноукраїнської держави та її перший парламент. Це був дуже важливий крок в історії України і Галичини зокрема, який вкотре засвідчив що українці прагнуть і здатні до створення власної держави.

Компетенція УНРади ЗУНР передбачала: 1) прийняття законів; 2) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; 3) затвердження загальної структури, чисельності УГА; 4) призначення виборів; 5) установча функція (яка полягає у тому, що УНРада бере участь у формуванні інших органів влади); 6) також інші повноваження передбачені законами і розпорядками ЗУНР [5].

До складу УНРади, згідно зі статутом, увійшли: усі українські депутати обох палат австрійської Державної Ради, крайових сеймів Галичини й Буковини, по три представники українських політичних партій з цих земель. Після злуки Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР) отримала назву Західна Область Української Народної Республіки (далі – ЗО УНР) із забезпеченням повної територіальної автономії. Є.Петрушевич увійшов до складу Директорії УНР як представник Наддністрянської України, члени УНРади – А.Крушельницький, О.Назарук, Л.Цегельський, О.Безпалко, В.Темницький призначалися міністрами Української Народної Республіки (далі – УНР) [6]. До речі, О.Павлишин у "Соціально-політичному портреті українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років" [7]. А.Крушельницького зараховує до категорії письменників, але знаних на той час літераторів [7].

У посвідці УНРади (ч. 81 – примітка автора) УНРади ЗО УНР, засвідченій президією, виданій на ім'я А.Крушельницького, зазначено, що він був її членом [10, арк. 1]. Аналогічним прикладом може служити так звана "легітимація", видана для О.Назарука, у якій на звороті зазначалося, що член УНРади не може бути ув'язненим без її згоди, або засудженим під час сесій, "...хиба що приловить ся його на горячій вчинку..." [9]. Окрім того, члени УНРади мали право безкоштовного проїзду усіма залізницями ЗО УНР [9].

Звичайно, що УНРада і закордонна група УНР у Відні намагалися відстоювати державницьку позицію ЗУНР, ЗО УНР, однак обставини, що склалися, негативно позначилися на їх становищі. Деякі безпосередні учасники переговорного процесу в Парижі, вважали, що УНРада недостатньо відстоює інтереси ЗО УНР. Зокрема, у відкритому листі до членів УНРади і Ради державних секретарів ЗО УНР і до Українського Національного Комітету у США "Куди ідете" [10, арк. 5–12]. М.Лозинський, як член УНРади і товариш Державного секретаря закордонних справ, звертаючись 31 січня 1920 р. з Парижу

до владних органів ЗО УНР з приводу державної єдності і самостійності, наголошував на тому, що основою є Акт злуки, ухвалений 3 січня 1919 р. у Станіславі, прийнятий Директорією 19 січня 1919 р. і проголошений 22 січня 1919 р. на Софійській площі у Києві [10, арк. 5].

Найперше, на що звертав увагу М.Лозинський, це були відмінності між Галичиною і Наддніпрянською Україною [10, арк. 5], "... Західня Україна була окремим державно-правним твором, механічно дочепленим до Великої України..." [10, арк. 6]. З іншого боку, державний централізм також не міг бути виправданим, противником якого виступав М.Лозинський. На його думку, перспективним для України був би суспільний лад, що ґрунтувався б на якнайширшому самоуправлінні громад, повітів і земель, що мало б сприяти єдності і розвитку України. На найближчу перспективу М.Лозинський вбачав своє основне завдання у визволенні України від ворогів. Власне, це й було його важливими принципами, з якими він прибув до Парижу 7 травня 1919 р. від імені Ради державних секретарів і як голова комісії з українсько-польського порозуміння у складі делегації УНР [10, арк. 6].

Однак у Парижі М.Лозинський і члени комісії зустрілися з серйозною опозицією віце-президента делегації УНР, Державного секретаря ЗО УНР В.Панейка, політика якого не відповідала Акту злуки, укладеному в Києві. М.Лозинський повідомляв про те, що чиновник Державного секретаріату, професор С.Томашівський накинувся на комісію з претензіями щодо назви ЗО УНР. "Ми тут усіх сил докладаємо, щоб переконати Мирову Конференцію, що ми є окрема Західно-Українська Республіка, а ви тут приходите з отим ідіотизмом" – були його слова. І в тих словах містилася вірна характеристика всієї діяльності п. п. Панейка і Томашівського" [10, арк. 6].

М.Лозинський вважав, що В.Панейко доводив представникам держав Антанти, що Східна Галичина не є частиною УНР, готова до державного життя, "...не є заражена большевизмом, отже тільки з неї можна утворити базу протибольшевицької акції!" [10, арк. 6]. Під час переговорів з російською делегацією В.Панейко намагався заручитися їх підтримкою і наполягав на захисті Східної Галичини як "руської" землі, зазначав, що "... галичани не такі самостійники як українці, що з Галичанами росіяни можуть зговоритися"[10, арк. 6].

М.Лозинський зауважував, що В.Панейко, як віце-президент делегації УНР, проводив політику, яка у кінцевому результаті "... завела його під прапор Денікіна, під яким він об'єднавшись з обмосковленими ренегатами Придніпрянщини і галицькими москвофілами проголосив від імені цілої України програму "з'єднання з сильною Росією на основах федерації" [10, арк. 6].

Окрім того, В.Панейко утворює Український національний комітет (далі – УНК), який у декларації від 19 грудня 1919 р. оголошує себе "представником і оборонцем інтересів України перед політичним світом", відновлення України в етнографічних межах у федерації з Росією [10, арк. 10]. До його складу входили В.Панейко (голова), С.Томашівський, два чиновники уряду ЗО УНР, К.Білик, представник УНК у США і генеральний секретар, особистий секретар гетьмана, віце-міністр внутрішніх справ, публіцист М.Могилянський [10, арк. 11]. УНК мав серйозну протекцію російського видання "Общее дело" (Париж), прихильників колчаківського і денікінського рухів, паризького щоденника "Росія", галицькі москвофіли на чолі з О.Марковим, який підготував "... похвальну оду в честь російської орієнтації паризьких представників Уряду Західної Области Української Народної Республіки" [10, арк. 11].

Виходячи з ситуації, що склалася, М.Лозинський ставить цілком логічне питання: чи є програма органів влади ЗО УНР затверджена на нараді УНРади у Відні чи УНК в Парижі? [10, арк. 12]. Після згаданих подій, 25 грудня 1919 р. А.Крушельницького, як члена УНРади та інших її членів, запросили від імені Президента Є.Петрушевича на засідання комісії з налагодження взаємин з представниками Наддніпрянщини у Відні [10, арк. 4].

Важливе місце у діяльності УНРади відводилося законодавчим ініціативам. Зокрема, щодо земельної реформи [10, арк. 17]. Передбачалося наділення землею малоземельних і безземельних селян на таких умовах: землею мали право володіти лише ті селяни, які її обробляли своїми силами або силами своєї родини; кожен власник міг володіти землею у розмірі не більше як 500 морґів, тому держава мала у таких власників, які мали її більше, викупляти, тим самим формувати державний земельний фонд, з якого і мали наділяти малоземельних і безземельних селян ґрунтами тощо [10, арк. 17].

УНРада виступала з проектом закону "Про уділене кредиту на відбудову знищених війною областей" [10, арк. 26]. Для виконання цього завдання, проектом закону передбачалося Раді державних секретарів виділили секретаріатові громадських робіт кредит у розмірі 3 млн корон для відбудови знищених війною областей [10, арк. 26].

А.Крушельницький і члени УНРади намагалися врегулювати проблему "колізії обов'язків" повітового комісара і члена виділу Національної Ради; повітового комісара і члена Національної Ради; повітового комісара і адвоката, керівника адвокатської канцелярії [10, арк. 19]. З подання

А.Крушельницького, УНРада ухвалила рішення про те, що повітовий комісар не може бути ні членом виділу, ні членом Національної Ради [10, арк. 19].

30 червня 1922 р. А.Крушельницький висловлював протест до президії закордонної групи УНР у Відні проти того, що на її засіданнях його звинувачували у антидержавницьких висловлюваннях, чого насправді не було, оскільки він не брав участі в обговореннях [10, арк. 20]. З цього приводу до нього письмово звертався колишній поручник Українських Січових Стрільців (далі – УСС), на той час чиновник УНРади, Григорій Микитей, тому що його звинувачували у тому, що нібито він під час виступу А.Крушельницького викрикував – “шкода кулі” [10, арк. 27]. Поручник УСС називав це “...безличною брехнею” [10, арк. 27].

3 метою з’ясування ситуації, 1 липня 1922 р. А.Крушельницький звертався до Головної стрілецької ради (далі – ГСР) УСС у Відні, що 26 червня поточного року, під час виступу, на його адресу пролунала фраза Г.Микитея “На вас шкода кулі” [10, арк. 28]. А.Крушельницький просив ГСР УСС, щоб вона дала оцінку поступу поручника Г.Микитея [10, арк. 28 зв.]. Намагаючись захистити свою репутацію, А.Крушельницький звертається до президії закордонної групи УНР у Відні з тим, щоб вона належним чином відреагувала на дії чиновника Г.Микитея [10, арк. 29].

А.Крушельницький негативно оцінював той факт, що закордонна група УНР ухвалювала ті чи інші рішення, без попереднього їх розгляду на засіданнях відповідної комісії, без другого і третього читань. А.Крушельницький наголошував на тому, що це суперечить принципам парламентаризму, унеможливорює членам УНРади приймати участь у засіданнях [10, арк. 22]. Він звинувачував уряд в тому, що він не мав стратегічного напрямку розвитку тощо [10, арк. 24].

А.Крушельницький намагався надати розголосу цим проблемам, зацікавити ними навіть НТШ. До А.Крушельницького, як члена закордонної групи УНР у Відні, звертався від імені історично-філософської секції НТШ, голова М.Кордуба з тим, що вважає за необхідне збирати матеріали з історії визвольних подій і 1914–1923 рр., однак “...розслідувати причини катастрофи і оцінити відповідальність діячів, вважає передчасним і не входячим у компетенцію наукових установ” [10, арк. 32].

З часом, у статті “Нова ера” і новий курс українських народолюбів” (попередня назва “Політична лінія і політична відповідність” – викреслено А.Крушельницьким) [11, арк. 12]. Він писатиме про те, що ствердження української національної демократії накладає обов’язок поставити питання про її політичну відповідальність за долю нації у такій переломовій добі, як Перша світова війна, національні й соціальні революції, пориви усієї української нації [11, арк. 12–13].

Отже, діяльність А.Крушельницького в УНРаді і закордонній групі УНР у Відні упродовж повоєнного періоду характеризувалася його активною громадянською і державницькою позицією, однак, зважаючи на несприятливі обставини, повною мірою реалізувати плани зазначених структур не вдалося.

Список використаних джерел

1. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Відень, 1922. – 228 с. 2. Литвин М. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, видавнича фірма “Олір”, 1995. – 368 с., іл. 3. Смогоржевська І. Законодавча діяльність Української Національної Ради / І. Смогоржевська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – Вип. 18. – С. 236–239. 4. Кульчицький П.А. Законодавство Західно-Української Народної Республіки: проблеми дослідження / П. А. Кульчицький // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2012. – Випуск 56. – С. 111–116. 5. Кульчицький П.В. Основи конституційного законодавства Західно-Української Народної Республіки: проблеми дослідження. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/19669/1/kul4ictkiy.pdf>. 6. Павлишин О. УНР в XX століття. – Режим доступу: http://www.unr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=30%3A-xx-&catid=10%3A2011-08-06-01-49-47&Itemid=28&lang=uk. 7. Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/Subdivisions/um/um4-5/Statti/8-PAVLYSHYN%20Oleh.htm>; Павлишин О. Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років // Україна: модерна. – Львів, 2000. – № 4–5. – С. 187–245. 8. Левицький К. Великий зрив. (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів) / К. Левицький. – Львів, 1931. – 152 с. 9. Архівні документи ЗУНР-ЗО УНР (1918–1921). Легітимація для члена Української Національної Ради (квиток народного депутата УНРади ЗО УНР) Осипа Назарука (1919 р.). – Режим доступу: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/arhiv.php>. 10. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (ЦДІАЛ України), ф. Львові, ф. 361, оп. 1, спр. 148, 33 арк. 11. ЦДІАЛ України, ф. 361, оп. 1, спр. 20, 174 арк.

Марьяна Зуляк

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО В УНРАДЕ И ЗАРУБЕЖНОЙ ГРУППЕ УНР В ВЕНЕ

В статье речь анализируется деятельность Антона Крушельницкого в УНРаде и зарубежной группе УНР в Вене в течение послевоенного периода. Характеризуются попытки УНРады решить определенные проблемы на законодательном уровне, выяснение личных отношений с отдельными чиновниками и т.д.

Ключевые слова: Антон Крушельницкий, УНРада, зарубежная группа УНР, Вена, законодательство.

Mariana Zulyak

ACTIVITIES ANTON KRUSHELNITSKA IN UNRADA AND OVERSEA UPR GROUP IN VIENNA

The article deals with the activities of Anton Krushelnytsky in UNRadi and foreign group UPR in Vienna during process postwar period. Characterized UNRady attempt to solve some problems in law, clarification of personal relationships with individual officials and others.

Key words: Anton Krulshelnytsky, UNRada, foreign group UPR, Vienna, legislation.

УДК 94(477)

Віра Мельник

ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Розглянуто останні роки життя Т. Окуневського та його участь у національно-визвольних змаганнях, активну просвітницьку та політичну діяльність в житті Городенківщини.

Ключові слова: Східна Галичина, Т. Окуневський, Я. Окуневський, Городенка, ЗУНР.

На початку ХХІ століття розвиток історичної науки в Україні дав можливість дослідити життя та діяльність осіб, які були організаторами українського національного руху та учасниками боротьби за Українську державу. Одним із важливих завдань сучасної історичної науки є дослідження життєвого шляху та творчої спадщини видатних людей, серед них був Теофіл Окуневський. Він заслуговує на увагу дослідників завдяки своїй активній участі в цих подіях.

Досліджувана тема є актуальною, оскільки дає змогу проаналізувати просвітницько-організаційну діяльність Т. Окуневського у Східній Галичині. Окрім того у публікації відображено питання національно-визвольних змагань Городенківщини.

Об'єктом дослідження є національно-визвольні змагання, просвітницька та політична діяльність Т. Окуневського в останні роки життя.

Предметом дослідження – основні тенденції національно-визвольної, просвітницької та політичної діяльності Т. Окуневського в житті Городенківщини.

Мета статті – на основі комплексного і об'єктивного аналізу дослідити національно-визвольну, просвітницьку та політичну діяльність Т. Окуневського в останні роки життя.

Важливим джерелом вивчення діяльності Т. Окуневського у міжвоєнний період є передусім архівні матеріали [1–2], а також тогочасна періодика [3–4; 10]. Першими спробами дослідити окремі аспекти міжвоєнного життя Галичини були праці Ю. Роїка [13], В. Яшана [14]. Вагомий історичний матеріал цього періоду знаходимо і у біографічних статтях про Т. Окуневського [5–6; 12].

Після встановлення у Східній Галичині польської влади Т. Окуневський проживає у Городенці. Він пише у своїй автобіографії про цей період життя так: "Літо 1920 р. біля Варшави загорівся бій на життя і смерть. Над Дністром здержував похід більшовицьких полчищ ген. Омелянович-Павленко. До Городенки завітали українські війська під командою полк. Долуда. В голові цього сміливого полковника, що недавно воював під Львовом, зародилася відважна думка, щоби врятувати бодай Покуття. Польський староста трепетав від Долудового розмаху. Я поїхав з Долудом ще до ген. Омеляновича-Павленка, що мав свою квартиру під Станіславом, щоби порадитися з ним. Та тут нам ген. Омелянович-Павленко приносить депешу з Варшави, що війська Пілсудського побили большевиків під Варшавою на голову і большевицькі війська втікають на лоб, на шию. Плян полк.